

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

SÅ KAN DET LÅTA

En samtalsanalys, med fokus på dominans, mellan elever i skolår åtta.

Malin Leijon

Ämnesintegrerat examensarbete inom Lärarprogrammet
C-uppsats, 10 poäng
Fördjupningskurs 2, 61-80 poäng, SV4200
Vårterminen 2006
Handledare: Per Holmberg

Sammandrag

Utifrån inspelningar av samtal mellan elever i grundskolans år åtta, analyseras dominansstrukturer mellan samtalsdeltagarna från tre olika aspekter, kvantitativt, innehållsligt och interaktionellt. Inspelningarna innehåller också en del med en samtalsledare, för att kunna jämföra eventuella skillnader i samtalsstrukturen med och utan samtalsledare i gruppen. Materialet som ligger till grund för undersökningen är inspelningarna av dessa samtal.

Den kvantitativa dominansen handlar om hur mycket varje elev talar under samtalets gång, hur många ord och turer de använder sig av. Den innehållsliga dominansen behandlar vem som tar initiativ till nya ämnen i samtalet och på det sättet skapar sig en dominans. Slutligen hanterar den interaktionella dominansen vem som styr samtalet genom handlingar som till exempel frågor som kan ge svar som styr samtalet åt ett håll.

Resultatet visar att eleverna har olika roller i olika sammanhang. Delarna utan samtalsledare visar att några deltagare dominerar samtalsrummet, medan delarna med samtalsledare visar att andra deltagare kliver fram och dominerar.

Avslutningsvis sammanfattas undersökningens resultat och det förs också en diskussion kring frågan varför resultatet ser ut som det gör.

Innehållsförteckning

1. Inledning	s 1
1.1. Syfte och frågeställningar	1
1.2. Disposition	2
2. Material och tillvägagångssätt	2
2.1. Material	2
2.2. Tillvägagångssätt	3
3. Tidigare forskning	5
3.1. Conversational analysis	5
3.2. Interaktionell sociolingvistik	6
3.3. Dominans i samtal	6
3.4. Initiativ och respons	7
3.4.1. <i>Initiativ</i>	8
3.4.2. <i>Respons</i>	8
3.5. Berättande i samtal	9
4. Resultat & analys	10
4.1. Kvantitativ dominans	11
4.1.1. <i>Ordmängd</i>	11
4.1.2. <i>Antal turer</i>	13
4.2. Innehållslig dominans	15
4.3. Interaktionell dominans: svar på frågor	21
4.4. Berättelsesekvenser i samtalet	24
5. Sammanfattning & slutdiskussion	27
5.1. Sammanfattning	27
5.2. Slutdiskussion	28
Litteraturförteckning	31

Bilaga

Bilaga 1. Nyckel till transkriberingssekvenserna.

Tabellförteckning

Tabell 1.	Ordmängd, fördelning på samtalsdeltagare i grupp 1, procentuella värden inom parentes	12
Tabell 2.	Ordmängd, fördelning på samtalsdeltagare i grupp 2, procentuella värden inom parentes	13
Tabell 3.	Antal turer fördelade på samtalsdeltagare i grupp 1, procentuella värden inom parentes	14
Tabell 4.	Antal turer fördelade på samtalsparterna i grupp 2, procentuella värden inom parentes	15
Tabell 5.	Antal gånger varje deltagare i grupp 1 introducerar ett nytt ämne i samtalet, procentuell andel inom parentes.....	18
Tabell 6.	Antal gånger varje deltagare i grupp 1 initierar en ny vinkling ämne, procentuell andel inom parentes.....	19
Tabell 7.	Antal gånger varje deltagare i grupp 2 introducerar ett nytt ämne i samtalet, procentuell andel inom parentes.....	19
Tabell 8.	Antal gånger varje deltagare i grupp 2 initierar en ny vinkling ämne, procentuell andel inom parentes.....	20
Tabell 9.	Antal svar varje deltagare i grupp 1 ger i en fråga – svar situation, procentuell andel inom parentes	22
Tabell 10.	Antal svar varje deltagare i grupp 2 ger i en fråga – svar situation, procentuell andel inom parentes	23
Tabell 11.	Antal berättelsesekvenser var deltagare i grupp 1 använt sig av i samtalet, procentuell andel inom parentes.....	26
Tabell 12.	Antal berättelsesekvenser var deltagare i grupp 2 använt sig av i samtalet, procentuell andel inom parentes.....	27

1. Inledning

På högstadiet pratas det väldigt mycket, i klassrummet, i korridoren i matsalen och ute på skolgården. Det tystnar sällan. Eftersom jag ska bli lärare skulle jag vilja veta vad eleverna talar om och hur de talar, inte bara när jag medverkar utan också mellan eleverna själva, för att skapa större förståelse för elevernas situation och vad som händer i deras upplevelsevärld.

Skiljer sig deras samtal från de samtal där jag eller andra auktoriteter medverkar? För att få veta mer spelade jag in olika samtal mellan eleverna själva och mellan eleverna och mig. Efter att ha gjort det var jag ganska säker på vilka olika roller var elev hade eftersom jag medverkat i en del av samtalet och därmed kunnat se vilka roller de olika deltagarna tagit. När jag sedan lyssnade på inspelningarna, som innehöll både samtalsdelen med eleverna själva och delen där jag medverkat, visade de att jag hade fel. Rollerna deltagarna tagit var helt annorlunda när jag inte medverkade. Detta blev mitt uppslag för uppsatsen. Vem dominerar samtalet när jag är med och vem dominerar när jag inte är med?

Människor har ett välutvecklat kommunikationssystem genom talet. Varje dag medverkar vi alla, de flesta av oss flera gånger varje dag, i olika samtal. Samtal är interaktion med andra och genom det upprätthåller vi relationer med andra och genom vårt sätt att samtala intar vi olika roller i dessa relationer.

I min undersökning fokuserar jag på det spontana samtalet. Det spontana samtalet är det vardagliga samtal som de allra flesta känner till, samtalet som verkar flyta på automatiskt. I dessa samtal kan en medverkandepart bli mer dominerande än en annan beroende på vem du är och vad du har för social status i situationen ni befinner er i. Det handlar alltså inte bara om officiella roller som till exempel chef-anställd, utan det kan handla om personkemi och vem i samtalsgruppen som har högst inflytande. Dessutom kan man på olika sätt skaffa sig mer dominans och makt i samtalet. Dessa sätt kommer att behandlas senare i uppsatsen.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur högstadieelever samtalar med varandra. Jag vill se hur deltagarna i de undersökta samtalen fördelar makten i samtalet mellan sig. Jag har också valt att se om

dominansförhållandena förändras när en samtalsledare finns med i samtalet. Uppsatsens syfte är tänkt att uppnås genom svar på följande frågor:

- 1) Hur fördelar sig talutrymmet mellan samtalsdeltagarna räknat i ordmängd och i antal turer?
- 2) Hur använder sig de olika deltagarna sig av dominans, interaktionellt och innehållsligt?
- 3) Hur förändras dominansen mellan deltagarna när samtalsledaren (författaren till uppsatsen) finns med i samtalet?

1.2. Disposition

I kapitel 2 beskrivs det undersökta materialet och tillvägagångssättet för undersökningen. Kapitel 3 ger en fokuserad bild av den forskning om samtalsanalys, som är relevant för just min undersökning. I kapitel 4 redovisas och diskuteras resultaten av undersökningen. I kapitel 5 följer sedan en sammanfattning och slutdiskussion.

2. Material och tillvägagångssätt

I kapitel 2.1 redogör jag för hur jag gått tillväga för att skaffa undersökningens material. I avsnitt 2.2 presenteras hur jag gått tillväga vid analysen.

2.1. Material

För att få tillgång till samtal att analysera spelade jag in tre grupper med olika elever från min praktik-skola. Jag lät samtalsgrupperna sitta i enskilda rum och jag gav dem förslag på samtalsämnen, till exempel musik, fritidsintressen, lycka m.m., om det skulle vara så att spontana samtalsämnen uteblev. Så blev aldrig fallet, varje grupp hade mycket att prata om.

För att grupperna skulle förstå vad uppgiften verkligen gick ut på förklarade jag att det inte fanns några fel att begå. Det viktigaste var att ett samtal skulle förekomma. Ämnena jag gav dem var bara för att få igång samtalet, de behövde inte bry sig om dem om de inte ville. Jag

förklarade även för dem att efter cirka 20 minuter skulle jag kanske titta in till dem och se så att de kommit igång och att allt flöt på.

Grupp 1 bestod av två pojkar och två flickor, grupp 2 bestod av fyra flickor medan grupp 3 som bestod av fyra pojkar. Samtalet med grupp 3 valde jag att inte använda i min analys, eftersom inspelningen blev ohörbar. Med de två förstnämnda grupperna fick jag en halvtimmes inspelning av varje grupp att analysera, sammanlagt en timme.

Eleverna kommer från en och samma klass. Jag bad deras klassföreståndare att dela in grupperna, eftersom han känner eleverna bättre än jag. Jag ville ha ett gott samtalsklimat och bad honom sätta ihop eleverna så dom skulle känna sig trygga med varandra, och därmed våga samtala mer.

Samtalen innehåller 24 minuters samtal mellan eleverna och cirka 7 minuters samtal mellan eleverna och samtalsledaren. Tiderna skiljer sig lite mellan grupperna eftersom samtalen spelades in samtidigt, ena gruppen pratar först själva i 19 minuter, sedan kommer samtalsledaren in och stannar i cirka 7 minuter, sedan får eleverna samtala i 4 minuter själva igen. Den andra gruppen sitter först själva i 23 minuter och efter det kommer samtalsledaren in och stannar även där i cirka 8 minuter. Därefter sitter eleverna själva i 1 minut innan bandet tar slut.

För att enkelt få en översikt över mitt material har jag transkriberat samtalen. Det vill säga att jag har lyssnat på inspelningarna och skrivit ned allt som sagts¹. Mina frågeställningar har inte krävt någon finstranskribering, som skulle innebära att jag skulle anteckna varje detalj i materialet. Grovstranskription innebär att det som sagts skrivits ned, i rätt ordning, utan detaljer. Det är alltså inte transkriptionen som är undersökningens material, utan inspelningarna. Transkriptionen är ett hjälpmedel för att enklare kunna genomföra undersökningarna.

Materialet har varit intressant att undersöka, eftersom det tydligt visar dominansförhållanden mellan samtalsdeltagarna under de aktuella samtalen. Materialet är dock väldigt begränsat och resultaten kan därför inte generaliseras.

¹ Alla inspelningar finns i mp3-format hos mig. Men enligt den överenskommelse jag gjorde med eleverna, för att de skulle gå med på att bli inspelade är inspelningarna inte officiella. Transkriptionerna finns tillgängliga hos mig. Varje samtalsdeltagare har i mina transkriptioner blivit anonymiserade, för så löd vår överenskommelse.

2.2. Tillvägagångssätt

Från första början ville jag undersöka hur elevens språk förändrades från att eleverna ensamma fått samtala till att jag som samtalsledare kommit in i samtalet. Med språk menar jag sättet att använda olika språkstilar. Till exempel antog jag att en elevs språk skulle vara slarvigt utan en samtalsledare i gruppen, men bli mer ordentligt med en samtalsledare i gruppen. Mitt första arbete med materialet visade emellertid att det inte var någon större skillnad. Min undersökning tog därför en annan väg och det berättar jag om nedan.

Jag har utgått från att samtalen jag analyserat varit vardagliga samtal mellan klasskamrater som känner varandra väl. Själv har jag varit vikarie i klassen några dagar och jag har även varit inblandad i några friluftsdagar som gjort att jag hunnit lära känna eleverna ganska bra. Dessutom har jag varit lärarpraktikant hos dem några veckor. I uppsatsen har jag agerat samtalsledare.

Jag har förutsättningslöst och ordentligt lyssnat igenom materialet flera gånger. I mitt lyssnande har jag hittat infallsvinklar och mönster som jag tycker skulle kunna vara intressant att undersöka. Det var två saker som var tydliga: dels att en del elever ledde samtalet i sina respektive grupper, dels att detta mönster förändrades när jag kom in i samtalet. Jag valde därför att undersöka dominans i samtalet.

Metoden skulle kunna beskrivas som en induktiv metod. Enkelt uttryckt låter man materialet tala själv först, för en så förutsättningslös undersökning som möjligt.

De viktigaste begreppen för min undersökning är Linell & Gustavssons uppdelning av dominans i tre aspekter: kvantitativ, innehållslig och interaktionell dominans (se vidare 3.3).

Undersökningen är en analys av en kvantitativ dominans i samtal, hur mycket varje deltagare pratar. Det är också en analys av innehållslig dominans, om hur man kan få mer plats i samtalet genom att ta upp ämnen de övriga deltagarna inte kan så mycket om. Analysen fortsätter med att behandla interaktionell dominans, där jag tittat på hur man kan dominera ett samtal genom att ställa frågor och ta initiativ så att motparten är styrd att svara på vissa sätt. Slutligen har jag valt att titta på sekvenser i samtalet som innehåller berättelser, för att se hur de ovan nämnda punkterna verkar tillsammans. Undersökningen visar också hur mycket varje deltagare använder sig av varje aspekt, för att se vem som dominerar kvantitativt, innehållsligt, interaktionellt och inom berättandesekvenserna.

3. Tidigare forskning

Den grundläggande poängen med all forskning som betecknas samtalsanalys är att det handlar om att analysera kommunikation mellan personer som talar med varandra, en interaktionsprocess, och att det därför gäller att få grepp om hur talare tillsammans formar samtalet yttrande för yttrande.

På samma gång som samtalet sätts i centrum med dess kommunikativa mål och relationer, kan man också studera vad ett samtal kan avslöja om de personer som är med och skapar samtalet. Till exempel vilken maktstruktur som råder inom samtalsgruppen och på vilket sätt makt skapas.

I kapitlet nedan presenteras ett urval av tidigare forskning kring samtalsanalys. Här presenteras även tidigare forskning som fokuserat makt och dominans i samtal, vilket är relevant för undersökningen.

I de två första avsnitten (3.1. och 3.2.) presenteras kort två huvudinriktningar inom samtalsanalys: conversational analysis (CA) och interaktionell sociolingvistik. Avsnitt 3.3. handlar om forskning om dominans i samtal. Sedan presenteras tidigare forskning inom tre områden som visat sig viktiga för undersökningen om dominansförhållandena i mitt material: initiativ (3.4.), respons (3.5.) samt berättande (3.6.).

3.1. Conversation analysis

Conversation analysis, i fortsättningen CA, har en viktig utgångspunkt, nämligen den att alla samtal har struktur. Samtal utan struktur skulle inte kännas igen som ett samtal Norrby (2004:38).

CA – undersökningar ska utgå från ett empiriskt material som utgörs av verkliga samtal och inga konstruerade (Norrby 2004:34).

Det är den *inre samtalskontexten* som är intressant (t.ex. ordval, prosodi, pauser) när man använder sig av CA. Den *yttre kontexten* (t.ex. kön, etnisk och social bakgrund) är irrelevant (Norrby 2004:41-42). Analysmetoden följer den *etnometodologiska metoden*, med vilken man jobbar förutsättningslöst för att ta reda på hur människor genom sina olika syften agerar i en social sfär för att nå sina mål. Man menar att detta görs genom ett samspel som tar nya vändningar allteftersom

samarbetet fortgår². CA-analys går ut på att först och främst se till det språkliga i samtalet helt förutsättningslöst, utan att bry som om kringvarananden faktorer, såsom etnisk härkomst, kön, social samhällsklass etc. Dessa faktorer använder man sig av i efterhand, om man tycker det verkar nödvändigt.

Man vill inte bli färgad av generaliseringar och idealiseringar inför en analys. Istället koncentrerar man sig på att söka efter återkommande mönster i ett stort empiriskt material och detta vill man göra helt objektivt. Allt för att kunna koncentrera sig på det rent språkliga i samtalet. Renodlad CA är dock inte vanlig (Norrby 2004:33).

3.2. Interaktionell sociolingvistik

Interaktionell sociolingvistik har en något vidare syn på samtalsanalys. Här lägger man mer vikt på den *yttre kontexten* och ser till saker som kan påverka samtalets utgång, utifrån. Den stora skillnaden mellan CA och interaktionell sociolingvistik är att man ibland kan utgå från sociala skillnader (*yttre kontexten*) för att göra en undersökning, och ibland från de språkliga (*inre kontext*). Det är inte lika strikt att det endast är den språkliga delen som ska vara utgångspunkten (Norrby 2004:53).

Den interaktionella sociolingvistikens följer annars CA ganska entydigt. Även här vill man undersöka samtalssekvenser som bildats på naturlig väg (ibid:53).

3.3. Dominans i samtal

Linell & Gustavsson, som jobbar med CA, (1987) har skrivit om dominans i samtal och menar att talmängden i ett samtal, alltså antalet sagda ord i dialogen är ett mått på vem som dominerar samtalet. Detta är en aspekt på dominans i samtalet, nämligen den kvantitativa dominansen. Man kan dominera på andra sätt också, genom att dominera ämnet som behandlas och att dominera interaktionsutrymmet man befinner sig i. Nedan följer en tydligare bild över indelningen, som för övrigt blivit de aspekter som jag utgått från i undersökningen för denna uppsats.

² (http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=165022&i_word=etnometodologi, 2006-04-19)

- Kvantitativ dominans gäller helt enkelt att någon talar mer än de andra.
- Innehållslig dominans gäller när man försöker föra in nya ämnen i samtalet och på sätt dominera innehållsligt.
- Interaktionell dominans visar sig i initiativ och respons. Genom att ställa frågor och ta initiativ så att motparten är styrd att svara på vissa sätt, kan man dominera (Linell & Gustavsson 1987:238)

I samtal handlar alltså dominans om hur individer delar upp samtalet mellan varandra. Ibland handlar det om vem som ges mest utrymme att tala, ibland om vem som har mest kunskap om något, ibland om vem som har ansvaret i samtalsgruppen. De ovan nämnda punkterna kan också påverka varandra på olika sätt (Linell & Gustavsson, 1987:237).

I denna undersökning har den kvantitativa dominansen undersökts i form av ordmängd, och antal turer: den innehållsliga som ämnesintroduktion och ämnesvinkling, den interaktionella som frågor – svar sekvenser, med fokus på svaren.

3.4. Initiativ och respons

Schegloff & Sacks (1973), vars arbete är grundläggande för CA, myntade begreppen *initiativ* och *respons* för att analysera samtalets interaktion. Det kallas *adjacency pair* eller med svensk term: *närhetspar*. Närhetspar anses vara en fundamental enhet inom samtalets struktur (Levinson 1983:304). Närhetspar är en tvådelad struktur. Den innehåller en förstadel samt en andradel, där förstadeln producerats av en talare och andradelen av en annan talare.

I fallet *initiativ – respons* är initiativet förstadeln och responsen andradelen. Det allra enklaste exemplet på ett närhetspar är fråga – svar (initiativ – respons) relationen. Talare a ställer en fråga till talare b. Utan talare a: s yttrande, som är närhetsparets förstadel, kan det inte finnas någon andradel. Andradelen syftar till förstadeln i närhetsparet.

Linell & Gustavsson (1987) har studerat initiativ och respons och redogjort för tydliga strukturer inom initiativtagning och responsgivning. De har även analyserat huruvida initiativ och respons i samtal är dominansgivande eller inte. En sådan analys är en förutsättning för att man ska kunna undersöka interaktionell dominans.

Initiativ och *respons* är abstrakta enheter och inte konkreta yttranden. Egenskaperna är olika hos yttranden eller repliker. De kan ibland fungera som respons och ibland som initiativ. Skillnaden är att

responsrepliker pekar bakåt (syftar på något man påbörjat tala om tidigare) i samtalet, medan initiativ pekar framåt (syftat till något som komma skall) i samtalet (Linell & Gustavsson 1987: 15-16).

3.4.1 Initiativ

När man tar initiativ till ett samtal gör man ett försök i att bestämma samtalets förlopp. Vanligtvis vill initiativtagaren veta något och/eller ändra någon uppfattning som mottagaren har. Man vill få den andre att uppmärksamma, inse, känna eller göra något. Det finns olika sätt att göra detta på. Här följer tre av sätten att ta initiativet till ett samtal (Linell & Gustavsson 1987:21).

- *Begärande initiativ*: detta skulle kunna vara en fråga. I en fråga finns många begränsningar för vad motparten kan svara. Initiativtagaren uppmanar dessutom motparten att föra ämnet vidare genom att ge respons på frågan. Ett sådant initiativ är mycket framåtriktat och styr dialogens fortsättning.
- *Hävdande initiativ*: här för initiativtagaren in ett resonemang, som han själv hittat på utan motpartens förväntan. Han påstår något utan att uppmana till respons. Han begär dock att motparten ska acceptera det sagda som delad kunskap. Samtalet bromsas upp något, men förs samtidigt framåt.
- *Underställande initiativ*: detta initiativ innebär att initiativtagaren för in eget innehåll som inte förväntas av motparten. Det underställande initiativet bestämmer alltså inriktningen på nästa replik men det för inte samtalet framåt lika mycket som det begärande initiativet eftersom det inte begär att motparten ska föra in nytt innehåll. Det underställande initiativet utgör alltså ett mer försiktigt sätt att föra en ny vinkling i samtalet (ibid.:21).

3.4.2. Respons

Linell & Gustavsson (1987) beskriver responsgivande i samtal. Respons handlar om hur repliker i samtal anknyter till tidigare sagda repliker, som i sin tur är styrda av tidigare sagda repliker. En enkel variant av respons i samtal är fråga – svar sekvenserna som är vanliga i vardagliga samtal. En fråga kräver ett svar som sin respons (Linell & Gustavsson 1987:42).

Responser kan indelas i två olika typer nämligen *omedelbar* och *medelbar* respons. Den *omedelbara responsen* innebär att repliken anknyter direkt till närliggande, föregående replik (ibid 1987:43).

Den *medelbara* responsen skiljer från den *omedelbara* sig på det sättet att anknytningen kan vara icke-lokal eller kan den vara lokal men icke-fokal. Med den *icke-lokala* anknytningen menar man att responsen kopplar samman till något som förevarit i samtalet, men ändå inte har samma anknytning till sammanhanget som brukar vara vanligt i samband med ämnesbyten i samtal. Det knyter an på ett mer allmänt sätt till ett tema som man avhandlat tidigare i samtalet. Exempel på ett sådant uttryck skulle kunna vara *det var en sak jag tänkte på*, eller *sen kommer vi till* (ibid 1987:43-44, 151).

Den *icke-fokala* anknytningen görs alltid mot den direkt föregående repliken men den innebär ett perspektivskifte. Man gör ett tidigare sekundärt ämne till huvudämne, genom yttranden som innebär att talaren anknyter till den föregående dialogens språkliga form. Ett icke-fokalt uttryck är alltså responser där talaren tar upp och omformulerar eller ifrågasätter tidigare sagda repliker (ibid 1987:44).

Enligt Linell och Gustavsson är responserna de som ger minst dominans i ett samtal. Den som tar initiativ är den som styr samtalet och mest kan kontrollera den andres åtgärder (ibid 1987:238).

Bland olika responser är det medelbara responser som är mest självständiga och därför har större initiativförmåga, i jämförelse med omedelbara responser och bidrar därför i högre grad till dominans (ibid 1987:45).

I min undersökning har jag analyserat hur mycket varje deltagare svarar på frågor. Jag har valt att göra det för att ta reda på hur någon som inte dominerar samtalet eventuellt använder sig av fler responser än övriga.

3.6. Berättande i samtal

Berättande i samtal har analyserats av Eriksson (1997) och av Norrby (1998). De tar fasta på vissa aspekter av berättandet, till exempel hur man börjar en berättelse eller hur en berättelse kan se ut. De har även studerat när berättelser förekommer i samtal.

En berättelse bryter det vanliga samtalets grundstruktur. Från att ha varit dialogisk uppbyggd med många talarbyten får en samtalare plötsligt hela eller största delen av talutrymmet (Norrby 1998:135).

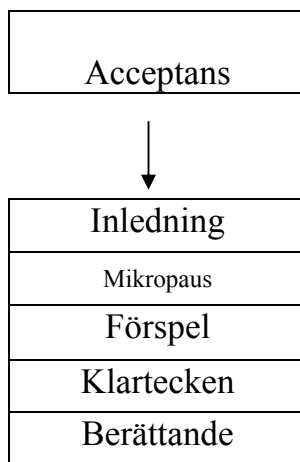
För att någon ska kunna börja berätta behövs samtalsdeltagarnas acceptans. Berättaren har alltså fått sina motparter att gå med på att inta lyssnarrollen för en stund (Norrby 1998:135).

För att berättelsen ska få betydelse är det därför viktigt att använda sig av en viss struktur. Det ska finnas med en bakgrundsinformation om tid och plats för händelserna, samt något speciellt om berättelsen som får lyssnarna att förstå bättre. Den minimala berättelsen borde därefter innehålla två händelsebeskrivande satser (Eriksson 1997:29-32, 42).

En berättelseintroduktion kan se ut på följande sätt. *Inledningen* är berättelsens startskott. Här kan man säga ”*måste berätta något*”. Efter detta kan det förekomma en mikropaus, som följs av ett ”*jasså?*”. Detta signalerar ett givet intresse och berättelsen kan påbörjas (Norrby 1998:141-42). Efter *inledningen* följer *förspelen* som kan ses som en slags gradvis upptakt. Det kan vara något som knyter ihop ämnet ytterligare, det kan vara talaren själv som berättar saker runt ämnet som gör att berättelsen blir mer relevant, eller så kan det vara en annan samtalsdeltagare som frågar kring inledningen och därmed ger ytterligare fäste åt ämnet (Norrby 1998:143). Att ämnet måste *förankras* betyder att ämnet måste få ännu mer relevans i samtalets kontext (ibid.: 143).

När talaren så jobbat sig igenom inledning och förspel brukar oftast samtalsdeltagarna signalera att det är ok att berätta historien. Det brukar ske genom ett yttrande som kan vara tvekande för man förstår inte riktigt och vill veta mer, eller så kan det vara jakande för att göra talaren införstådd med att man förstår vad historien ska handla om och därmed vill man veta mer (ibid.:143). Sedan tar berättelsen fart antingen berättar talaren helt ensam, eller så hjälper deltagarna talaren att fylla i händelser de eventuellt känner till.

Figur 1. Berättande i samtal

4. Resultat och analys

I detta kapitel redovisas svaren på uppsatsens frågor, som introducerats i stycket om syfte och frågeställningar. Därpå redovisas slutsatser av resultaten.

Den första delen (4.1.) handlar om *kvantitativ dominans*. Där redovisas hur mycket varje deltagare pratar i samtalen, räknat i ordmängd och antal turer.

I det andra avsnittet (4.2.) finner vi *inhållslig dominans* som fokuserar på hur man kan ta mer plats i samtal genom att introducera olika teman i samtalen och på så sätt dominera genom att visa upp större erfarenhet av olika ämnen. Här hanteras även på vilket sätt nya vinklingar av ämnen kan leda till dominans i samtalet.

Det tredje avsnittet (4.3.) handlar om *interaktionell dominans*. Där redogörs för hur man skulle kunna gå tillväga för att få dominans genom att till exempel ställa frågor på sådant sätt att motparten är styrd att svara på visst sätt.

Det sista avsnittet slutligen, (4.4.) handlar om de analyserade samtalens berättelsesekvenser. Här undersöks hur de tre aspekterna av dominans sammanfaller och påverkas av varandra.

I alla avsnitt jämförs resultaten mellan två olika situationer i samtalen (två olika delar av samtalen), en del där grupperna samtalar utan samtalsledare (i fortsättningen SL), en del av samtalen där SL medverkar.

4.1. Kvantitativ dominans

Avsikten med följande ord – och turundersökning är att ge en första bild av hur samtalet möjligtvis skapar makt och dominansstruktur mellan deltagarna.

Talarna har i tabell 1 och 2 placerats i ordning efter fallande ordmängd. Detta kommer sedan vara den ordning som följer resten av uppsatsen, för att förenkla jämförelser.

4.1.1. Ord mängd

Med begreppet *ordmängd* avses hur många ord som yttras under samtalets gång, det vill säga det totala antalet löpord för respektive

deltagare. Alla yttranden i transkriptionen är medräknade, även uppbackningar som: *mmm*, eller *haa*?

Här koncentreras analysen på skillnaderna mellan delarna med eller utan SL. Detta kan visa vem som äger mest rum i samtalet och därmed också dominerar talrummet.

TABELL 1. *Ordmängd, fördelning på samtalsdeltagare i grupp 1, procentuella andel inom parentes.*

Deltagare grupp 1	Hela samtalet	Delen utan SL	Delen med SL
Sanna	1384 (33)	1273(37)	111 (15)
David	948 (23)	799 (23)	149 (21)
Anna	876 (21)	720 (21)	156 (22)
Fabian	681 (17)	638 (18)	43 (7)
SL	252 (6)	-	252 (35)
Totalt	4141	3430	711

Fördelningen av ordmängd inom första gruppen visar en ganska tydlig obalans. Det är Sanna som använt sig av flest ord. Hennes del uppgår till hela 1384 ord av den totala ordmängden. Anna och David har använt sig av 948 respektive snarlika 876 ord. Fabian har den lägsta andelen och hamnar på det något lägre talet 681 antal ord. Delen utan SL visar en liknande uppdelning mellan deltagarna.

När sedan gruppen får besök av SL förändras situationen ganska radikalt. Sanna, som tidigare yttrade en hög andel ord, yttrade plötsligt bara av 111 ord, vilket i procentandelar bara blir 15 procent av den totala mängden, att jämföra med tidigare 37 procent i delen utan SL. Fabian som tidigare yttrade en liten andel ord, yttrar med en SL i rummet en ännu lägre andel än tidigare, nämligen bara 43 ord (7 procent), i jämförelse mot i delen utan samtalsledare där han hamnade på 638 ord (18 procent). Anna och David följs åt och yttrar ungefär samma ordmängd som tidigare.

Det är intressant att se hur den som tidigare talat mycket, Sanna, inte talar så mycket med SL i rummet. Märk också hur Fabian som var tystast i hela samtalet blir ännu tystare under delen med SL.

Det är Sanna som är den mest kvantitativt dominant i detta samtal. Men i delen med SL är det SL som dominerar kvantitativt. Nedan redogörs för hur den kvantitativa dominansen är fördelad i grupp 2.

TABELL 2. *Ordmängd, fördelning på samtalsdeltagare i grupp 2, procentuella andel inom parentes.*

Deltagare grupp 2	Hela samtalet	Delen utan SL	Delen med SL
Annika	1663 (35)	1619 (38)	44 (9)
Lisa	1327 (28)	1189 (28)	138 (27)
Ally	828 (18)	691 (16)	137 (26)
Ninni	794 (16)	736 (17)	58 (11)
SL	140 (3)	-	140 (27)
Totalt	4752	4235	517

Också i andra gruppen är ordmängden ojämnt fördelad. Här har Annika den högsta ordmängden med sina yttranden, nämligen 1663 ord. Inte så långt därefter finner vi Lisa som yttrat 1327 ord. Ally och Ninni är de som yttrat lägst antal ord, 828 stycken samt 794. Delen utan SL visar liknande tendenser förutom det att Ally yttrar en mindre andel ord.

Tabell 2 visar emellertid att det också i denna grupp finns stora skillnader i de två delarna i undersökningen, den delen med en SL och den delen utan en SL. Annika använde hela 38 procent av orden i delen utan SL, men med SL närvarande använder hon sig bara av 9 procent. Ninni använder fortfarande en låg ordmängd medan Ally ökat ordmängd till 26 procent med SL, från tidigare 16 procent utan SL. Lisa befinner sig på en liknande nivå genom alla olika delar av samtalet.

I grupp 2 är det Annika som verkar vara den mest kvantitativt dominant. I delen med SL är det SL och Lisa som dominerar.

Några iakttagelser pekar på drag som är gemensamma för båda grupperna. Först och främst har vi i båda fallen en deltagare som pratar mycket i samtalet när det inte finns någon SL med, men som pratar mindre med en SL i gruppen. Sedan har vi en deltagare som alltid pratar lite, och dessutom pratar ännu mindre när en SL finns med i gruppen. Till sist har vi mellantinget som verkar prata lika mycket vare sig det finns en SL med i gruppen eller inte.

4.1.2. Antal turer

Med *antalet turer* avses här det totala antalet repliker varje samtalsdeltagare gjort. Som tur har jag också räknat korta uppbackningar.

Genom att undersöka antalet turer i samtalet, vill jag komplettera bilden av hur deltagarna kvantitativt dominerar samtalet. Detta görs för att undersöka om det är så att någon yttrar långa turer innehållande många ord. Att yttra många turer kan också visa en viss dominans, även om man inte yttrar så många ord i varje tur.

TABELL 3. *Antal turer fördelade på samtalsdeltagarna i grupp 1, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 1	Hela samtalet	Delen utan SL	Delen med SL
Sanna	206 (29)	175 (32)	31 (20)
David	170 (24)	139 (25)	31 (20)
Anna	166 (24)	125 (23)	41 (26)
Fabian	118 (17)	107 (19)	11 (7)
SL	43 (6)	-	43 (27)
Totalt	703	546	157

Turerna i grupp 1 under samtalet har varit fördelade på ett sätt som speglar fördelningen av antal ord (jfr tabell 1). Delen utan SL visar också liknande värden.

I delen med SL tar Sanna färre turer än i delen utan SL. Fabian har återigen minst antal turer utan SL och har färre turer när SL finns med. David minskar sin andel turer med en SL och Anna ökar sina turer med två procent.

Den kvantitativa fördelningen av talutrymmet blir ungefär det samma som i delen ordmängd. Det märks inga skillnader hos grupp 1, ordmängd och turtagning visar på att större ordmängd här leder till högt antal turer, liten ordmängd leder till lågt antal turer. I delen med SL är SL den som har kvantitativ dominans.

Tabell 4 visar hur antal turer är fördelade i grupp 2.

TABELL 4. *Antal turer fördelade på samtalsdeltagarna i grupp 2, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 2	Hela samtalet	Delen utan SL	Delen med SL
Annika	110 (24)	103 (28)	7 (7)
Lisa	105 (22)	80 (21)	25 (24)
Ally	118 (25)	92 (24)	26 (25)
Ninni	119 (26)	102 (27)	17 (16)
SL	140 (3)	-	27 (26)
Total	479	377	102

Grupp 2 uppvisar en ganska jämn turfördelning under hela samtalet. Det är Ninni som har den högsta turtagningsandelen. Ally och Annika yttrar ungefär samma antal turer i samtalet och Lisa yttrar minst antal turer. Delen utan SL visar att det är Annika som tar flest turer medan Lisa tar minst.

Med SL i gruppen skiftar turtagningen en aning. Annikas turtagningsandel sjunker mycket medan Ally yttrar fler turer än under resten av samtalet. Även Lisa yttrar fler turer än i delen utan SL. Ninni har en lägre andel turer under delen med SL än delen utan SL.

Anmärkningsvärt är att återigen (jfr grupp 1, tabell 3) är en deltagare (Annika) med många yttranden i form av turer i samtalet, sjunker i antal när det dyker upp en SL. Det är också intressant att se hur Lisa stor andel ordmängd (jfr tabell 2) verkar ta mycket mindre turer i delen utan SL. Lisa yttrar många ord varje gång hon får turen. Ninni yttrar få ord (jfr tabell 2) i samtalet men har högst antal turer.

4.2. Innehållslig dominans

I detta avsnitt undersöks hur man startar ett nytt ämne i samtalen. Efter det kommer nya vinklingar av ämnen att undersökas. Linell & Gustavsson (1987:21) menar att man kan dominera samtal genom att vara initiativtagande och föra in nya ämnen i samtalet, och på så vis skaffa sig innehållslig dominans.

För att ja ska betrakta ett ämne som nytt i undersökningen har jag valt att definiera ett nytt ämne som något som inte berörts inom samtals närmast, föregående turer.

Slutligen har jag sammanställt hur mycket varje deltagare uppvisar innehållslig dominans genom att införa nya ämnen i diskussionen.

Exempel 1 visar hur ett nytt ämne kan initieras.

Exempel 1. Bästa läraren

1. A: SWEET HOME ALABAMA
2. S: sjöng inte hela tiden
((skratt))
3. F: nej det låter för jävligt
4. A: ja vet
5. Fabian: eheh nä va elak
6. David: .hh va e de..? (.)
7. Anna: OKEJ va tycker ni om Margareta Svensson?
8. David: ja...
9. Fabian: hon e typ bland dom bättre lärarna
10. Sanna: aa de tycker ja me

Exemplet inleds med att Anna sjunger. Denna sekvens avslutats med Davids paus på rad 6. Det är en tydlig signal till att ett nytt ämne kan introduceras. Det tidigare ämnet är uttömt och avslutat och därför kan ett nytt påbörjas för att samtalet ska fortsätta framåt. Anna nominerar sig själv till att ta turen och har höjt rösten något när hon startar repliken. Just i detta exempel kan man urskilja att ämnesväxlingen sker ganska abrupt. Uttrycket, *okej, vad tycker ni om...?* kan visa att det finns en koppling till den kontext deltagarna befinner sig i. Uttryck som ser ut på det viset kan enligt Norrby kallas för en *preannonsering* (2004:171). De annonserar ett nytt ämne för att ta sig framåt i samtalet, men återknyter även till något som deltagarna redan befinner sig i, antingen det handlar om tidigare ämnen eller om deras gemensamma kontext (Norrby 2004: 168-169).

Anna försöker, genom sin fråga på rad sju, att begränsa motpartens replik. Hon borde med andra ord få ett svar hon antingen kan hålla med om, eller ett svar hon inte håller med om. På så sätt kan hon påverka motparten att ta ställning i denna fråga. Underförstått har hon även rätt att värdera svaret. Annas fråga är därmed ett *begärande initiativ* och starkt framåtpekande och styrande för samtalets fortsättning (Linell & Gustavsson 1987: 21).

Exempel två visar en liknande sekvens. Sanna ställer en fråga, som initierar nytt ämne. När motparterna gett sina svar ger hon en

värderande respons som hon från början hade underförstått i frågan att hon fick göra.

Exempel 2. Dålig film.

1. Sanna: va tyckte ni om filmen mean river eller va den hette?
2. Anna: hallå malin kom-
3. David: sådär
4. Fabian: mean river men den va bra i början sen blev den sådär dålig
5. David: va handlade den om? handlade den om homosexuella pappor
6. Sanna: asså den va asdålig

Exempel 3 visar hur ett ämne plötsligt får en ny vinkling. En ny vinkling på ett ämne definieras enligt följande: det primära ämnet har tydligt svängt i samtalet till ett sekundärt perspektiv på det aktuella temat (Norrby 2004:183-184). Det kan förstås finnas flera olika vinklingar på ett och samma ämne. I denna undersökning har endast den första tydliga vinklingen analyserats.

Exempel 3. Hon ska flytta.

1. Annika: amen hur bra exempel ger du till henne om du liksom låter henne gör något som hon inte får egentligen
2. Ninni: °amen sen du vet hon ska°-
3. Annika: hon ska fan flytta o-
4. Ninni: aa jag vet hon ska flytta och gå på privatskola

I exempel 3 diskuteras en vän som inte deltar i samtalet. I sekvensen vi ser, ändras riktning av ämnet och en ny fas i samtalet om denna vän tar fart.

På rad två sänker Ninni rösten avsevärt och börjar på något som ser ut som ett påstående. Eftersom hon nästan viskar fram orden kan man anta att det är något hon inte vill prata högt om och att hon genom att

viska också vill visa sin förtrolighet med resten av deltagarna. Hennes försök avbryts av Annika som fyller i vad påståendet ska handla om.

I exemplet finns ingen tydlig gräns som visar att det gamla ämnet nu gått över till ett nytt ämne. Deltagarna har inte gjort en paus eller lämnat något samtalsbidrag som skulle visa att nytt ämne kan introduceras, till exempel fallande intonation. Det är den första indikationen på att det inte handlar om ett rent ämnesbyte. Deltagarna har istället skridit över till en ny vinkling av ämnet ”vännen som ej deltar”. Den nya vinklingen av ämnet har en stark återkoppling till vad man talade om tidigare (Norrby 2004:183-184). Vid sådana här situationer i min analys har jag räknat Ninni som initiativtagare till en ny vinkling av ämnet, alltså inte initiativtagare till nytt ämne.

Detta påstående kan ses som ett *hävdande initiativ* då Ninnis och Annikas repliker kan uppfattas som något uppbromsande för hela samtalet. Ingen respons begärs. Informationen som framkommer kan ses som delad kunskap (Linell & Gustavsson 1987: 22).

Detta exempel visar också hur invecklat det kan se ut i ett vardagssamtal. Trots att det är Ninnis initiativ från början, avbryter Annika och fyller i påståendet.

I tabellerna nedan redogörs för hur de olika deltagarna använder sig av ämnesintroduktion och ämnesvinkling.

TABELL 5. *Antal gånger varje deltagare i grupp 1 introducerar ett nytt ämne i samtalet, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 1	Antal nya ämnen	Antal ämnen utan SL	Antal ämnen med SL
Sanna	11 (30)	11(38)	0
David	10 (25)	7 (24)	3 (30)
Anna	9 (23)	7 (24)	2 (20)
Fabian	5 (12)	4 (14)	1 (10)
SL	4 (10)	-	4 (40)
Totalt	39	29	10

Undersökningen visar att det i grupp 1 finns en ganska jämn fördelning av ämnesintroduktion. Sanna initierar många nya ämnen så länge det inte finns någon SL med i gruppen. När SL finns med uteblir hennes initiativ till nya ämnen helt. I vanlig ordning (jfr tabell 1 och 3) håller sig Anna och David på ungefär samma nivå genom alla delar av samtalet. De bidrar till nya ämnen ungefär lika ofta under alla delar av samtalet.

Detta skulle alltså visa att Sanna också dominerar ämnesintroduktionen, så länge inte SL finns med i samtalet. Då dominerar SL.

TABELL 6. *Antal gånger varje deltagare i grupp 1 initierar en ny vinkling ämne, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 1	Antal vinklingar	Antal vinklingar utan SL	Antal vinklingar med SL
Sanna	3 (17)	0	3 (23)
David	3 (17)	0	3 (23)
Anna	7 (38)	2 (40)	5 (38)
Fabian	3 (16)	3 (60)	0
SL	2 (11)	-	2 (15)
Totalt	18	5	13

Fråga om de nya vinklingarna av ämnen är det Anna som står för den högsta andelen. Anna driver samtalet framåt. Sanna initierar nya vinklingar på ämnet när det finns en SL med. Det är bara Fabian som ligger lågt i frågan om initiativ. Även tidigare analys (jfr tabell 1 och 3) visar att Sanna pratar och för samtalet framåt när SL inte är med i samtalet.

Sanna dominerar inte vinkling av ämnena. Anna däremot, dominerar vinkling av ämnen, både med och utan SL i samtalet.

Samtalet innehåller många nya ämnen, men få vinklingar. Detta beror på samtalets karaktär. Samtalet flyter inte på naturligt, utan deltagarna kämpar för att hålla det vid liv, eller för att få det att flyta. Därför införs ofta nya ämnen, i förhoppning om att samtalet kan få fart.

Nedan följer tabellerna som visar resultatet för grupp 2.

TABELL 7. *Antal gånger varje deltagare i grupp 2 introducerar ett nytt ämne i samtalet, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 2	Antal nya ämnen	Antal ämnen utan SL	Antal ämnen med SL
Annika	4 (16)	4 (25)	0
Lisa	4 (16)	3 (18)	1 (11)
Ally	8 (32)	4 (25)	4 (44)
Ninni	6 (24)	5 (31)	1 (11)
Samtalsledare	3 (12)	-	3 (33)
Totalt	25	16	9

I grupp 2 ser samtalsstrukturen annorlunda ut. Här förekommer ofta långa berättelser. Detta gör att ämnesstrukturen inte blir lika mångskiftande som grupp 1.

I tabell 7 kan vi se skillnader mellan tidigare analys (jfr tabell 2) där Annika och Lisa dominerade samtalen kvantitativt. Tabellen visar att Annika och Lisa inte dominerar ämnesintroduktionen. Det är Ninni och Ally som dominerar ämnesintroduktionen. De hittar på nya ämnen för att få samtalen att gå framåt. Annika och Lisa verkar vilja stanna vid ett och samma ämne. Något de lyckas med, eftersom tidigare analys visat att de dominerat i kvantitet räknat i ordmängd, dock inte turtagning (jfr tabell 4). Det verkar vara så att Annika och Lisa pratar på när turen givits dem och på det sättet lyckas de dominera kvantitativt.

Kvantitativ dominans går alltså inte alltid hand i hand med innehållslig dominans.

Ally fortsätter att initiera nya ämnen trots att det finns en SL med i samtalen och dominerar därmed ämnesintroduktionen.

TABELL 8. *Antal gånger varje deltagare i grupp 2 initierar en ny vinkling ämne, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 2	Antal vinklingar	Antal vinklingar utan SL	Antal vinklingar med SL
Annika	6 (30)	5 (62)	1 (8)
Lisa	3 (15)	0	3 (25)
Ally	4 (20)	0	4 (33)
Ninni	4 (20)	3 (38)	1 (8)
SL	3 (15)	-	3 (25)
Totalt	20	8	12

När grupp 2 ska ge sina ämnen nya vinklingar är det främst Annika som tar sig an den uppgiften. Detta skulle också kunna visa att det faktiskt är som tidigare påstås, att Annika hellre stannar vid redan introducerade ämnen och möjligen kan tänka sig att skifta riktning på dem. Hon är ganska passiv med SL i rummet. Lisa vinklar inte alls utan SL i rummet. Ninnis och Annikas antal vinklingar sjunker med SL i rummet.

Annika dominerar ämnesvinklingen av redan introducerade ämnen, precis som hon dominerat kvantitativt (jfr tabell 2). Ally dominerar vinklingen när SL finns med i samtalen, precis som i ämnesintroduktionen (jfr tabell 7).

4.3. Interaktionell dominans: svar på frågor

I detta avsnitt analyseras sekvenser som innehåller responser i form av svar på frågor ställda av deltagarna.

Mest relevant för undersökningen borde vara att undersöka hur många frågor varje deltagare ställt, eftersom de är initiativtagande och därmed mer dominansgivande. Valet att istället undersöka svaren till frågorna har att göra med en önskan om att få en motsatsbild att styrka analysen med. Eftersom respons anses som något som inte innebär dominans borde alltså detta drag utnyttjas av dem som dominerat minst i undersökningen hittills. Frågor sammanfaller dessutom i hög grad med ämnesintroduktion.

I exemplen nedan visas hur fråga – svar sekvenser kan se ut.

Exempel 4. 45 minuter

1. Annika: nej hallå såg ni på 45 minuter igår?
2. Lisa: nej
3. Annika: aa guu de va hemskt
4. Lisa: aaa

Som tydligt framgår i sekvensen anknyter svaret på rad två till första radens fråga. Dessa yttranden bildar därmed ett närhetspar. Lisa svara nej på Annikas fråga.

Det flesta svar byggs upp på detta sätt. Svar syftar till något tidigare uttalat i samtalet. Det är bara när man initierar något nytt det inte finns möjlighet för direkt återkoppling till tidigare tur (Linell & Gustavsson 1987:42).

Svaret är omedelbart eftersom det kommer direkt efter frågan och delas mellan två samtalsdeltagare som inte har för avsikt att förändra ämnet i just detta läge.

Uteblir svaret menar Schegloff (1972) att även frågan eller första delen uteblir och till slut blir man tvungen att ställa frågan igen.

Exempel 5 visar hur man kan tydliggöra sin egen fråga, när ett svar uteblivit.

Exempel 5. Spännande film

1. Sanna: schhh har ni sett någon annan lite spännande film?

2. Anna: I found myself today ((sjunger))
3. Sanna: har ni sett eh halflight?
4. Anna: ååå den e asgr-äckli

Detta exempel visar en annan variant av svar. Nämligen den när man själv ger svar på sin fråga. Sanna ställer en fråga, men får en helt irrelevant respons av Anna som sjunger en strof på en sång. Sanna tar då turen åter på rad tre och omformulerar frågan. Hon anknyter tydligt till sin egen närliggande replik på rad ett. Därför är rad 1 och rad 3 ett närhetspar och en omedelbar respons (Linell & Gustavsson 1987:43).

Men responsen är också medelbar på så sätt att replikerna är självständiga eftersom repliken anknyter till det tidigare yttrandet på ett tydligt sätt. Den är icke-fokal. Det betyder alltså att den knyter till föregående replik men skiftar aspekt på repliken. Med andra ord är den medelbar eftersom Sanna har gjort ett ämne till ett mer specifikt ämne, ett huvudämne i diskussionen (ibid:43).

Denna typ av respons är den som för mest dominans med sig i ett samtal (ibid:45).

Även yttrandet på rad tre och rad fyra bildar ett närhetspar, där responsen är omedelbar, det vill säga fråga leder till ett direkt svar.

I tabellerna nedan redogörs för hur mycket varje deltagare svarar på frågor som ställts.

TABELL 9. *Antal svar varje deltagare i grupp 1 ger i en fråga – svar situation, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 1	Respons	Respons i delen utan SL	Respons i delen med SL
Sanna	54 (30)	48 (32)	6 (18)
David	40 (22)	36 (24)	4 (12)
Anna	34 (19)	25 (17)	9 (27)
Fabian	41 (23)	39 (26)	2 (6)
SL	12 (6)	0	12 (36)
Totalt	181	148	33

Enligt Linell och Gustavsson är responserna de som ger minst dominans i ett samtal. Den som tar initiativ är den som styr samtalet och mest kan kontrollera den andres åtgärder (ibid: 238).

I tabell 9 ser vi att även här finns en ojämn fördelning över hur svaren är fördelade. Sanna ger mest svar. Hon dominerar svarsfördelningen. Därmed verkar min tanke om att de som dominerar

minst skulle svara mest spricka här, eftersom Sanna tidigare dominerat kvantitativt (jfr tabell 1) och ämnesintroduceringen utan SL (jfr tabell 5). Sanna verkar alltså vara aktiv i alla aspekter inom samtalet.

Fabian (jfr tabell 1) talar inte så mycket och initierar inte många nya ämnen (jfr tabell 5) men han svarar mycket på frågor. Detta visar att Fabian, som tidigare dominerat minst genom alla aspekter här faktiskt tar lite mer utrymme. Han svarar troget på alla frågor som ställs och får därmed en hög andel svar tillräknat sig. Det ger en viss ordmängd, men i realiteten betyder det precis vad Linell & Gustavsson (1987) påstår: respons ger minst dominans. Alltså stärker detta Fabians roll som den som uppvisar minst dominans i samtalet.

I delen med SL kan vi se att SL givit flest svar. Detta kan verka lite motsägelsefullt eftersom vi tidigare sett att SL dominerat de tidigare aspekterna av undersökningen (jfr tabell 1 och 3). Detta beror på att precis innan SL lämnar rummet, har många frågor angående pågående inspelning dykt upp. Därför har SL hög andel svar.

TABELL 10. *Antal svar för deltagare i grupp 2 ger i en fråga – svar situation, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 2	Respons	Respons i delen utan SL	Respons i delen med SL
Annika	21 (20)	15 (21)	6 (20)
Lisa	25 (25)	17 (24)	8 (26)
Ally	21 (20)	15 (21)	6 (20)
Ninni	25 (25)	24 (34)	1 (3)
SL	9 (9)	0	9 (30)
Totalt	101	71	30

I grupp 2 är svaren jämt fördelade. Samtalet innehåller inte många sekvenser med frågor och svar, men de frågor som ställts har lett till att hela gruppen svarat, för frågorna har oftast ställts till alla deltagare och därför har de också gett ungefär lika många svar.

Precis som i grupp 1 har den som talat minst enligt tidigare undersökning (jfr tabell 2), Ninni, hög svarsandel. Det har även Lisa, men som påpekats tidigare, svarsgivande är inte den bästa strategin för att dominera ett samtal, utan det är snarare ett sätt att förmedla sitt deltagande i samtalet. Svaren kan förstås påverka den kvantitativa dominansen om man väljer att svara mycket och hela tiden, precis som Ninni gör.

Svaren är jämt fördelade eftersom detta samtal har många sekvenser som ser ut som den jag presenterar nedan. Alla vill svara på ställd fråga.

Ett exempel på detta är följande sekvens.

Exempel 6.

1. Lisa: hallå NÄR festar man?
2. Annika: på vardagar...
3. Lisa: nä
4. Ally: PÅ måndagar klocka fem hemma hos Lena då e de fest!
5. ((SKRATTAR))
6. Ninni: vi kanske gör sönder hela bandspelarn...
7. Annika: näää
8. ((SKRATTAR))
9. Ally: hon kanske får höra sen bara haaaa...
10. ((SKRATTAR))
11. Ninni: nämen ja tycker, när man VILL

På rad 1 ställs en fråga och svaren dyker upp på rad 2, 4 och 11. Det är rättvist fördelat och man vill visa att man är delaktig i samtalet.

Precis som grupp 1 har SL en hög svarsandel. Detta av samma orsak som i grupp 1.

4.4. Berättelsesekvenser i samtalen

I detta avsnitt undersöks berättelsesekvenser i samtalen. Framst visas hur en berättelse startas upp och hur deltagarna kommer fram till att berättelsen är relevant för sammanhanget.

Sekvenserna kommer att visa att berättelser påverkar dominansen i alla dess tre aspekter: kvantitativt genom att ett mycket omfattande ordanvändande, interaktionellt genom det arbete talaren utför för att få berätta sin berättelse samt slutligen innehållsligt genom att berättelsen introducerar nytt ämne eller ämnesvinkling.

Även här redogörs för hur berättelsesekvenserna är fördelad mellan deltagarna. För i syfte att ta reda på om tidigare resultat i undersökningen stämmer överens med hur mycket varje deltagare använder berättelser i samtalet.

I denna uppsats har Norrbys definition av en berättelse (1998:48-49) använts. En berättelse består av minst tre självständiga satser, där en av satserna beskriver bakgrunden till de två övriga händelsebeskrivande satserna.

Nedan ges exempel på hur en berättelse kan inledas.

Exempel 7.

1. Lisa: har ni hört- har ni hört de om Julia?
2. Ally: njaaa?
3. Lisa: mmm
4. Annika: huuu hon Julia hon eh hon - Maries kompis?
5. Lisa: ja
6. Ally: hon eh då vet jag vem de e
7. Lisa: hon eh mm PM och Lena dom var med henne så gick dom därifrån åsså va dom helt packade åsså gick hon en annan väg

((berättelsen fortsätter))

I exempel 7 har Lisa initierat en ny sekvens i samtalet där hon ställer en fråga (rad ett) som inte har med tidigare ämnen som avhandlats att göra. Sättet hon frågar på är en typisk fras för att något nytt kommer att initieras. Med ett sådant initiativ för hon samtalet framåt. Här påpekar hon indirekt att hon förmodligen vet något som övriga medlemmar i samtalet inte vet. Detta skulle kunna vara hennes inledning, och berättelsen fortsatte direkt efter rad ett. Eftersom den inte gör det följer ytterligare delar för att berättelsen ska få komma igång (Norrbys 1998:141-143).

Allys respons är tvekan och detta är signalen som ger Lisa fritt spelrum att berätta, efter att Annika också förstått vem berättelsens huvudperson är. Hela detta förfarande kallas förspel, en slags upptakt till vad som komma ska (ibid:143).

Detta är ett introducerande av en berättelse. Genom Lisas initierande får hon fram olika responser som visar att det är okej för Lisa att knyta denna berättelse till sammanhanget, eftersom hon har förankrat berättelsen (ibid:148). Lisa visar att hon innehar mer erfarenhet inom ämnet än de andra deltagarna har. Det påverkar också hennes möjlighet till att fortsätta sin berättelse (ibid:149).

Genom en bra introduktion till sin berättelse har Lisa alltså gjort sig förtjänt av att få berätta, och hon kommer att kunna dominera samtalets närmsta tid. En bra introduktion innehåller minst tre satser, en inledande, en upptakt samt en förankrande (ibid.:143).

Nedan redogörs för hur de olika berättelsesekvenserna är uppdelade mellan varje deltagare.

TABELL 11. *Antal berättelsesekvenser var deltagare i grupp 1 använt sig av i samtalet, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 1	Berättelser	Berättelser i delen utan SL	Berättelser i delen med SL
Sanna	6 (75)	6 (75)	0
David	1 (12,5)	1 (12,5)	0
Anna	1 (12,5)	1 (12,5)	0
Fabian	0	0	0
SL	0	0	0
Totalt	8	8	0

I tabell 11 ser vi hur berättelserna är fördelade mellan deltagarna i samtalet i grupp 1. Sanna berättar mest. I denna grupp förekommer inte många berättelser, utan samtalet är uppbyggt på diskussioner som i sin tur har sin bas i fråga-svar-sekvenser.

I materialet finns några berättelser och dem står Sanna för. Sannas berättelser gör att hon ökar sin ordmängd (jfr tabell 1) eftersom det krävs fler ord för att berätta något. Hon kan introducera sina berättelser på ett bra sätt eftersom hon tillåts berätta dem. Innehållsligt verkar hon ha ett försprång inom en del ämnen eftersom hon tar initiativ och berättar om dem (jfr tabell 5).

I delen med SL uteblir berättelsesekvenserna fullständigt då den delen inte inbjuder till några sådana utan mest är uppbyggd av fråga-svar-sekvenser.

Nedan följer resultatet av grupp 2.

TABELL 12. *Antal berättelsesekvenser var deltagare i grupp 2 använt sig av i samtalet, procentuell andel inom parentes.*

Deltagare grupp 2	Berättelser	Berättelser i delen utan SL	Berättelser i delen med SL
Annika	8 (42)	8 (42)	0
Lisa	6 (31)	6 (31)	0
Ally	3 (16)	3 (16)	0
Ninni	2 (10)	2 (10)	0
SL	0	0	0
Totalt	19	19	0

Annika som dominerar kvantitativt (jfr tabell 2) eftersom hon använder sig av många berättelser i sitt samtalsdeltagande. Detta borde alltså vara en av orsakerna till att hon dominerar kvantitativt. Detsamma gäller för Lisa. Ingen av dem introducerar dock mest ämnen (jfr tabell 7), flest vinklar utan ämnen som redan introducerats (jfr tabell 8). Innehållsligt verkar de dock vara mer erfarna inom de ämnen de vinklar. Interaktionellt berättar de sina berättelser.

Även här uteblir berättelsesekvenserna i delen med SL sekvenserna där främst handlar om fråga – svar sekvenser.

5. Sammanfattning och slutdiskussion

I avsnitt 5.1 sammanfattar jag mitt resultat, kortfattat och översiktligt. I följande avsnitt, 5.2 diskuterar jag varför mina resultat ser ut som de gör.

5.1. Sammanfattning

Efter att ha lyssnat igenom samtalen skaffade jag mig en uppfattning om vilka talare som dominerade. Efter att ha analyserat och sett till resultaten fick jag en annan bild av samtalen än ja från början förväntat mig.

De båda grupperna har var sin inofficiell ledare. Det är Sanna och Annika. Utan SL driver de samtalet, om än på lite olika sätt. Sanna är den som tar ansvaret för att ett samtal ska förekomma. Grupp 1 för inget

naturligt samtal utan kämpar hela tiden på för att få igång en diskussion. Sanna dominerar grupp 1 kvantitativt, innehållsligt och interaktionellt. Annika i grupp 2 däremot dominerar kvantitativ och innehållsligt. Annika driver inte samtalet framåt såsom Sanna gör. Annika behöver inte ta samma ansvar för att diskussion ska uppkomma, för i grupp 2 flyter samtalet naturligt. I grupp 2 uppvisar även Lisa en hög kvantitativ och innehållslig dominans och hon dominerar interaktionellt.

Sanna och Annika tystnar när SL kommer in i rummet. För Sannas del betyder det kanske att hon kan slappna av och lämna över ansvaret till SL att få igång en diskussion. För Annikas del handlar det kanske mer om att inte vilja dela sina erfarenheter med SL.

Även Anna (gr 1) och Ally (gr 2) dominerar innehållsligt. Anna för diskussionen framåt genom att vinkla ämnen medan Ally för in nya ämnen.

Fabian och Ninni är de som talar minst i sina respektive samtalsgrupper. De bidrar framförallt med svarsreponser på andras frågor. De avger en högre andel svar än vad de gjort i övriga undersökningen. Just svar är det som ger minst dominans. Med SL närvarande svarar de ännu mindre.

David är en lagomtalare genom hela samtalet. Han dominerar inte någonstans men han tar inte heller minst plats.

5.2. Slutdiskussion

Efter att ha medverkat i samtalet trodde jag att jag hade en sann bild av hur samtalet var uppdelat mellan deltagarna. Jag var rätt säker på att det fanns en deltagare i varje grupp som dominerade samtalet. Denna bild var riktig, men det var inte alls de deltagarna jag trodde dominerade, som verkligen gjorde det. Detta fick jag erfara när jag lyssnade till inspelningarna. I båda fallen var det två deltagare som var väldigt passiva när jag medverkade i samtalet och det var just dessa deltagare som tog mest plats när jag inte medverkade.

Att få reda på att jag hade fel gjorde mig både glad och ledsen. Jag blev glad för att jag lärde mig något om mig själv och ledsen för att jag kanske inte alls har den intuitiva förmåga jag inbillat mig. Den positiva lärdomen föregår förstås den negativa. Jag har lärt mig något nytt om mig själv i situationen som lärare eller ledare. Saker är inte alltid vad de ser ut att vara. Det är ett gammalt talesätt, men aldrig för gammalt att ta med sig i livet, som lärare eller som människa.

Vad beror resultaten på? Resultaten kan självklart bero på flera orsaker. Den orsak jag gärna vill framhäva är den som handlar om de olika sociala identiteterna. Norrby har skrivit om de olika sociala identiteterna i boken, som varit en viktig källa i uppsatsen, *Samtalsanalys* (2004). Hon menar att varje talare har en social hemvist. Identitet i ett samtal är något som ändras under samtalet gång i form av lyssnare, berättare eller talare. Det som inte direkt går att ändra är förstås de bärbara identiteterna (Norrby 2004:59). De bärbara identiteterna kan vara kön, ålder, yrke eller liknande. I detta fall handlar det om människor med liknande identiteter, då de alla är studenter och runt 14-15 år, självklart har de olikheter, till exempel intressen och förutsättningar, och här är det olikheterna mellan deltagarna som gör resultatet till vad det är. Från de sociala identiteterna vill jag ta ytterligare ett steg mot varje människas person och perspektiv och så Ohanna på individnivå.

Varje individ har sina förutsättningar och agerar efter dem. Någon kan tala med människor. Någon kan lyssna på människor. Det finns ingen möjlighet för mig att kunna ta reda på varje person i detalj. Men det finns en möjlighet att vara lyhörd inför varje persons behov.

Eftersom jag var SL och dominerade genom de flesta delarna i undersökningen jag medverkade i lärde jag mig hur svårt det är att aldrig påverka en situation på ett eller annat sätt. Helst skulle jag inte ha velat dominera, men med min roll som SL var det väldigt svårt att undvika.

Som ledare eller lärare är det alltid enkelt att själv ta ordet, det faller sig liksom naturligt. Men det är viktigt att tänka på att man ofta hamnar i dominanssituation som ledare eller lärare i skolan. Eleverna är tysta och läraren talar. Det är här vi måste lära oss att föregå med gott exempel att jobba för det demokratiska samtalet i klassrummet så att eleverna får förståelse för det demokratiska samtalet. Det betyder inte bara att de som dominerar ska sluta dominera, utan det betyder även att de som förblir tysta ska lära sig ta ordet.

Jag tillhör dem som inte gärna påminner om tystnad i klassrummet, även om det självklart förekommer. Jag försöker vara den läraren som känner av vad som händer i klassen, att vara en flexibel lärare som ser möjligheterna i vad som händer istället för att dra snabba slutsatser och be alla vara tysta. Samtal kan vara avgörande i flera olika sociala situationer. Kan vi lära oss att använda samtal mer demokratiskt i skolan och i livet borde vi lära mer om varandra och öka förståelsen för alla olika perspektiv som finns i vår värld.

För att skaffa oss ytterligare kunskaper om samtal och om hur vi kommunicerar med varandra i dagens skola, skulle djupare forskning kring samtalet i skolan vara intressant. Det finns många sorters samtal och det skulle vara intressant att ta reda på hur det ser ut i andra sammanhang i skolan. Till exempel hur en lärare kan behandla en situation med ovanligt pratiga elever och hur man kan dra nytta av det istället för att be dem vara tysta? Hur drar man överhuvudtaget nytta av samtalet i skolan? Hur lär vi oss att samtala på lärarutbildningen?

Det finns många intressanta frågor som skulle vara intressant att få svar på. En sak är klar och det är att skolan aldrig får tystna, en skola ska vara full av liv och den får gärna väsnas lite extra för att påverka samhället, på det sätt samhället påverkar skolan.

Litteraturförteckning

- Eggins, Suzanne & Slade, Diana, 1997. *Analysing Casual Conversation*. London och Washington: Creative Print and Design Wales.
- Einarsson, Jan, 2004. *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, Mats, 1997. *Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion*. Uppsala: Textgruppen.
- Levinson, Stephen C, 1983. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Linell, Per & Gustavsson Lennart, 1987. *Initiativ och respons. Om dialogens dynamik, dominans och koherens*. Linköping: Universitet i Linköping.
- Londen, Ann-Marie, 1995. *Samtalsforskning – en introduktion. Folkmålsstudier 36*. Helsingfors.
- Norrby, Catrin, 1998. *Vardagligt berättande. Form, funktion och förekomst*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Norrby, Catrin & Wirdenäs, Karolina: *Roller i samtal. Svenskans beskrivning 23*. Lund.
- Norrby, Catrin, 2004. *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund.
- Schegloff, Emanuel A, Elinor Ochs & Sandra A. Thompson 1996. *Introduction. Series in interactional sociolinguistics*. New York: Cambridge University Press.
- Wirdenäs, Karolina, 2002. *Ungdomars argumentation. Om argumentationstekniker i gruppsamtal*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Nationalencyklopedien:

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=165022&i_word=etnometodologi> hämtat 2006-04-19)

Bilaga 1. Nyckel till transkriptionssekvenserna.

För att bättre förstå de transkriberade avsnitten i uppsatsen delges nedan en transkriptionsnyckel över de tecken som använts i samband med detta.

- : någon blir avbruten

◦ : viskande

(.) : paus

(()) : transkriberarens egen kommentar om vad som pågår

** : säger något lite fnissande

(ohb) : ohörbart

.hh : inandning

versaler (HEJ) : ökad röststyrka